

11. Sociálně patologické jevy – závislosti

- problémy spojené se životním stylem
- snaha uniknout z aktuální situace, dosažení pohody, mimořádných schopností, fantazijních zážitků, inspirace → působení psychoaktivních látek (přírodní i syntetické) → zbavují starostí, strachů apod. → po určité době potřeba vyšší dávky

psychoaktivní látka = látka, která po aplikaci (požití, injekce, inhalace) mění psychický stav, obvykle subjektivně žádoucím způsobem

- motivace k užívání :**
- potřeba vyřešit problémy
 - potřeba dosáhnout uspokojení
 - potřeba uniknout stereotypu
 - potřeba sociální konformity

- důsledek užívání :**
- akutní intoxikace
 - psychické nebo somatické poškození (např. deprese)
 - závislost na užívání psychoaktivní látky

syndrom závislosti = soubor psychických (emočních, kognitivních a behaviorálních) a somatických změn, které se vytvoří jako důsledek opakovaného užívání psychoaktivní látky

závislost = návyk; životní styl zaměřený na drogu
- vzniká na úrovni biologické i psychické

příznaky – musí přetrvávat po určitou dobu :

- silná potřeba získat a užívat tuto látku
- neschopnost kontroly a sebeovládání ve vztahu k jejímu užívání
- abstinční syndrom (reakce na snížení nebo absenci látky)
- potřeba drogy je dominantní (největší hodnota života)
- potřeba drogy přetrvává, i když člověk ví, že mu škodí, chtěl by užívání omezit, ale nedokáže to

různé typy závislosti :

- biologická (somatická) : stav adaptace organismu na drogu, tolerance se zvyšuje
- psychická : potřeba užívat opakovaně nebo trvale drogu

negativní důsledky užívání alkoholu

- v našich podmínkách nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou, společenská droga, více u mužů
- má anxiolytické účinky : uvolňuje psychické napětí, zlepšuje náladu, dodává sebejistotu

faktory vzniku závislosti :

- genetické dispozice – vrozený předpoklad reagovat na alkohol pozitivně, určité osobnostní rysy
- faktor učení – nápodoba rodičů, party

abúzus = nadužívání, nadměrné užívání alkoholu, ještě nejsou abstinční příznaky, člověk nemá potřebu pít stále → jako následek dlouhodobého pravidelného abúzu vzniká **závislost** (délka vývoje závislosti různá)

vývoj závislosti na alkoholu :

- **počáteční stádium** – užívání k dobré náladě, potlačení nepříjemných stavů, nebo projev konformity
- **stadium prodromální, varovné** – zvýšená konzumace → stoupá tolerance, člověk si zvykl a pije víc → ztrácí kontrolu nad pitím, často se opije, začíná si uvědomovat potřebu alkoholu
- **stadium kritické** – konzumace a tolerance roste → výskyt alkoholových amnézií, ztráta kontroly nad pitím → problémy soc.charakteru (konflikty v rodině, na pracovišti), změna hodnotového systému, oploštění zájmů i vztahů k lidem
- **stadium terminální** – dochází k obratu, tolerance se začíná snižovat, rychle se opije, ale bez alkoholu nevydrží, pije nepřetržitě → psychické i somatické poruchy, stavy bezmocnosti → tělesně i psychicky chátrá, úpadek v sociální oblasti

důsledky dlouhodobého užívání alkoholu:

1.) psychické - různé psychické poruchy

- **alkoholový abstinenční syndrom** → reakce na snížení či vynechání potřebné dávky
 - reakce : úzkost, neklid, depresivní nebo podrážděná nálada, malátnost, třes a bolesti hlavy, malátnost
 - důkazem metabolické závislosti na alkoholu
- **delirium tremens** : blouznění, zmatenost → následkem otravy alkoholem spojené se zrakovými halucinacemi
- **alkoholické psychózy a halucinózy** → reakce na snížení dávky alkoholu, sluchové halucinace, děsivé sny
- **amnestické alkoholové poruchy a demence** → poškození CNS (poruchy paměti, postupný úpadek inteligence)
 - např. Korzakovova alkoholická psychóza : celková tupost, apatie, demence a sociální degradace

2.) sociální

- **zaměstnání** - zhoršení pracovní výkonnosti, pomalejší, nepřesné tempo s chybami
 - špatná nálada, nervozita, podrážděnost, neschopnost pravidelné docházky
 - neschopnost sebekritiky, absence až ztráta zaměstnání i profesní role
- **rodina** – narušení mezilidských vztahů, změna rolí; afektivnost, výbušnost, agresivita, lhaní, nespolehlivost
 - opovrhování, odcizení, osamělost, žárlivost
 - devastace rodiny po stránce materiální, sociální i psychické, neschopnost uspokojivě plnit funkci rodiny
 - rozpad rodiny x udržení rodiny pohromadě x začnou pít i ostatní členové
- **společnost** – česká společnost má velkou toleranci k alkoholu
 - neschopnost plnit sociální roli, sociální stigma, znehodnocení, nerespektování norem, konflikty
 - alkohol příčinou nehod, úrazů, materiálních škod, trestných činů

léčení závislosti na alkoholu

- biologická : trvá kratší dobu, záležitost medicínská (abstinenční syndrom)
 - psychická : dlouhou, změna životního stylu, překonání návyku
 - česká škola : resocializace, změna životního stylu a náhledu na situaci
 - důraz na uchování vztahů a rodinného zázemí, nutno léčit nejen alkoholika, ale celý rodinný systém
- **léčený alkoholik nesmí už nikdy pít, ani v malých dávkách**

závislost na nealkoholových drogách

rizikové faktory

- na vzniku závislosti se podílí osobnost člověka i vlivy vnějšího prostředí
- každý člověk si může vytvořit závislost na psychoaktivní látce :
 - aktuální stresová situace jako spouštěč
 - míra neschopnosti a neochoty člověka uvědomit si a přiznat riziko řešení osobních problémů pomocí drog
 - uspokojivé sociální zakotvení (profesní i rodinné)

1.) sociální rizikové faktory - městské prostředí, porucha funkce rodiny, vzor rodičů (nadměrné užívání léků, alkoholu), nižší úroveň vzdělání, vliv party

2.) psychické sociální faktory – emoční prožívání (dráždivost, labilita, deprese), rozumové hodnocení (neschopnost objektivně posoudit sebe samé), odchylky v oblasti autoregulace, rigidita reagování (neschopnost poučit se ze zkušenosti)

3.) věk – nejvíce u mladých lidí (15-24 let : 75% uživatelů drog) , více muži

vznik závislosti:

- vznik závislosti → kompletní proměny v oblasti somatické, psychické i sociální
- vzniká postupně, ale kratší dobu než alkoholová
- **stadium experimentální**
 - z nudy, zvědavosti, touhy po něčem neobyčejném, vzrušujícím
 - velký vliv sociálního modelu (člověka, který již drogu užívá), také jako módní trend
 - potřeba uniknout od problémů, osobní nouze
- **fáze příležitostného užívání**

- droga může pomoci v nouzi nebo z nudy, v těchto situacích použití drogy
- zatím není návyk, nepravidelné užívání, popírání užití, zájem o vztahy a profesní roli
- **fáze pravidelného užívání**
 - častější užívání, ale stále popírání rizika, nepřipouští si závažnost, snaží se přesvědčit okolí, že nedělá nic špatného
- **fáze návykového užívání**
 - zvyšuje se lhostejnost ke čemukoliv, co se netýká drog, ztráta motivace, již neskrývá návyk
 - přestává mu záležet na druhých, ztráta profesní role, ztráta vztahů (rodina, přátelé), bezohlednost
 - již úplná závislost, droga je potřebná

typické projevy abúzu různých nealkoholových látek

- **závislost na opioidech**
 - opium, morfin a jejich syntetické deriváty : heroin a metadon → rychlá silná biologická i psychická závislost
 - značné riziko předávkování až smrti
 - vyvolávají uvolnění, útlum, otupělost až obluzení, omezení funkce pozornosti, paměti a úsudku
- **závislost na kanabioidech**
 - hašiš, marihuana → závislost pouze psychická
 - euforie, úzkost, zpomalení času, zrakové, sluchové a taktilní iluze a halucinace
- **závislost na užívání sedativ a hypnotik**
 - dlouhý rozvoj (např. lék alnagon), → biologická i psychická závislost
 - útlum, zpomalení reaktivity, poruchy myšlení, zhoršení paměti a pozornosti, výkyvy v emočním ladění
 - abstinenci syndrom má těžké somatické projevy a nepříznivý průběh, někdy končí až smrtí
- **závislost na užívání stimulantů**
 - zvyšují bdělost, zrychlují tepovou frekvenci a metabolismus, anorektický účinek (zneužívány jako doping)
 - pervitin → pouze psychická závislost
 - abstinenci projevy : špatná nálada, těžké deprese a sebevražedné tendence, únava, poruchy spánku

důsledky závislosti :

1.) somatické – poškození CNS, jater, ledvin, zažívacího traktu, cév, infekce (hepatitida, HIV)

- anorexie, devastace žilního systému, abscesy v místě vpichů, celkové chátrání

2.) psychické – vliv na celou osobnost (reakce, procesy, vlastnosti)

organický psychosyndrom – změny osobnosti vyvolané poškozením mozku

- deformace emočního prožívání, zhoršení paměti a pozornosti, vliv na aktivační úroveň , mění se hierarchie hodnot, změna životního stylu

- člověk závislý na droze nemá budoucnost
- osobnost závislého postupně upadá
- následkem vznikají poruchy psychotického charakteru (poruchy vnímání, halucinace, bludy
- amnestická porucha → demence
- při krátkodobé abstinenci : **flashbacky** – spontánní návraty halucinací, intenzivních emočních prožitků

3.) sociální – přestává respektovat příslušné normy

- mění se vztahy s lidmi, stává se nespolehlivým, sobeckým a necitelným k potřebám druhých
- parazituje na rodině, není schopen si vydělávat, ochoten i krást, prostituovat, podvádí, využívá

léčba :

- nutná pomoc odborníků
- střediska pro drogově závislé – poskytnou radu i pomoc; linky důvěry, kontaktní centra
- význam má co nejčasnější pomoc jak závislému tak jeho rodině
- také léčba na specializovaném oddělení psychiatrické léčebny nebo v různých terapeutických komunitách
- podmínkou **motivace závislého člověka**